

UDK: 316.37:159.923.2]:087.5Riba duginih boja
Prethodno priopćenje

OGLED O SREBRNOJ LJUSKICI ILI O IDEJI ZAJEDNIŠTVA U INTERPRETACIJI MARCUSA PFISTERA

Željka Pintar

*Dječji vrtić Kustošija, Zagreb
Republika Hrvatska
zeljka.pint@gmail.com*

SAŽETAK

Radom se tematizira čovjekova socijalna narav koju razne društveno-političke zajednice tumače na sebi svojstvene načine. Ukazuje se na značaj međuljudskih odnosa u pojedinčevom individualno-psihološkom razvoju i formiranju karaktera. Problematizira se liberalno-kapitalističko tumačenje čovjeka i društva. Radom se zagovara razumijevanje jedinke kao zajedničarskog stvorenja. No, unatoč podržavanju predodžbe subjekta kao bića kolektiviteta, upućuje se na nužnost njegovog prepoznavanja kao jedinstvenog, autonomnog individuuma. Iako se naglašava neprikladnost pristupa koji čovjeka interpretira kao društveno otuđeno, samodostatno, dominantno samome sebi usmjereno stvorenje, naglašava se kako on, iako zajednici usmjeren, nikada u njoj ne smije biti negiran i manipulativno zloupotrijebljen. Podržavanje individualnosti kolektivno usmjerenog pojedinca zahtijeva odgojni poticaj. Stoga će radom biti analizirana međunarodno značajna slikovnica Marcusa Pfistera, Riba duginih boja.

Ključne riječi: individualnost, kolektivnost, Marcus Pfister, Riba duginih boja.

UVOD

Evolucija je predvidjela preživljavanje najsposobnijih. Svaka jedinka bira strategije ponašanja optimalne za dugotrajno preživljavanje njezinih gena. Organizam je prioritetno usmjeren na daljnji prijenos vlastitog nasljednog materijala (Dawkins, 2007). Kao činjenica sveobuhvatne prirode, sebičnost je i čovjekova značajka. U svrhu svog preživljavanja on se, kao prirodno neinstiktivan, služi razumom. Najvišu vrijednost predstavlja mu vlastiti život, a racionalnost, produktivnost i ponos njegove su osnovne vrline (Rand, 2015). Želi li se izgraditi društvo u kojem će, s ciljem postizanja zajedničke sreće, dobrostivo surađivati s drugima, od čovjekove biološke prirode treba očekivati malo pomoći. Rođena sebična, velikodušnosti se ljudska jedinka tek treba pokušati naučiti (Dawkins, 2007).

Čovjek nije altruist - on živi zbog sebe samog, ne žrtvujući se drugima, ni druge sebi. Evidentno je da iskazuje ljubav i prijateljstvo, no u svojoj osnovi one predstavljaju sebične vrijednosti. One su izraz i potvrda pojedinčevog samopoštovanja, dokaz da je vlastite vrijednosti otkrio u ličnosti drugoga. U postojanju onih koje voli, subjekt pronalazi vlastito zadovoljstvo (Rand, 2015).

Znanstveno-evolucijski predstavljen samousmjeren subjekt, u suvremenom, znanjem upravljanim, nemitološkom društvu, cijeni aktualnost svog trenutka. Bivajući u sadašnjosti, on se, nezamoren vremenom predaka ili potomaka, oslobađa osjećaja vlastitog povijesnog kontinuiteta i pripadništva slijedu generacija koje su nikle u prošlosti i nastavljaju svoje bivanje u budućnosti (Lasch, 1986).

U vremenskom beskcontinuitetu, nije mu potrebno niti društvo - umjesto zajednice, postoje samo muškarci, žene i njihove obitelji. Parola Margaret Thatcher iz 1987. godine, srodna predhodno naznačenoj biološkoj viziji čovjeka, formativno obilježava suvremenu zajednicu. Kolektivno nekontekstualiziran život promotren je kao pojedinčevo privatno pitanje. Sociološki neodređena jedinka ne upušta se u borbu s okolnostima ili širim uvjetima vlastite egzistencije. *Selfmade man* život shvaća kao vlastitu bitku u kojoj, u skladu s postdarvinstičkom idejom preživljavanja, pobjeđuju oni najsnažniji ili najlukaviji (Saleci, 2012).

Društveno i vremenski neusidren, znanstveno pojmljen pojedinac u svojem je društvu prirodno slobodan. Njegova oslobođenost omogućuje mu ekonomski uspjeh. Tržišna afirmacija dostupna je svakom pojedincu snažne pameti i volje (Mises, 2010). Poduzetnički poraženima preostaje zato zaslužan, osoban osjećaj posramljenosti i krivice (Saleci, 2012). Amerikanci situaciju sirotinje koja preživljava na njihovim ulicama nikako ne smatraju zajedničkim, političkim pitanjem. Iako to možda u nekim drugim povijesnim razdobljima ne bi bio slučaj,

od 1980-ih oni više ne propituju društvene uvjete koji dopuštaju tako ponižavajuće ljudsko stanje (Graeber, 2020). Kako se pojašnjava, niti je dužnost pojedinca razmatranje, niti je obaveza društva ispravljanje ili ublažavanje posljedica tržišnog djelovanja s obzirom na to da one nastaju spontano, kao nenamjeravani rezultat neizmjernog broja namjernih akcija pojedinaca (Kovačević, 2015). Činjenicu da oni bogatiji odgajaju svoju djecu u odvojenim naseljima omogućujući im bolju zdravstvenu skrb i kvalitetnije obrazovanje, priskrbljujući im tako bolje početne pozicije za formalno svima dostupan uspjeh, potrebno je, u liberalnoj interpretaciji, odobriti s prihvaćenjem (Harari, 2015). Tumači se kako u društvu nepostojeće vizije o socijalno pravednoj budućnosti i u državi slomljenog koncepta blagostanja, egzistencijalno tjeskoban pojedinac treba biti zadovoljan jer je, neovisno o tome raspoláže li sredstvima za postizanje svojih ciljeva i ostvarenje namjera, pripadnik formalno nearistokratsko uređenog društva (Marčinko, Rudan, 2017).

Osim ekonomski, oslobođen pojedinac je i vrijednosno autonoman, samozakonodavan subjekt. On nadvladava stegu kulture, odgoja i ostalih priječitelja njegove neovisnosti (Perović, 2017). U navedenom je društveno ohrabren - liberalna država, oblikovana kao terapijska zajednica, bazira se upravo na politici podržavanja samoizabranih identiteta. Manje društvene skupine pozvane su progovarati o vlastitom življenom iskustvu. Tako se, umjesto društvenom promjenom, suvremena politika bavi samoostvarenjem pojedinih grupa (Fukuyama, 2020). Dok je nekadašnji samouvjeren, opori individualist svijet doživljavao kao divljinu koju treba oblikovati po vlastitoj zamisli, današnjem je pojedincu on potreban kao vlastito ogledalo (Lasch, 1986). Unatoč življenju u kriznom i nesigurnom vremenu, subjekt se zadržava u narcističkoj viziji vlastite svemogućnosti - uvjeren u važnost pozitivnog mišljenja, odbacuje objektivnu stvarnost, smatrajući kako se njegovim pogledom na nju ona mijenja (Saleci, 2012). S obzirom na to da društveni progresisti nemaju ambicioznost za bavljenje promišljanjima o strategijama preokretanja tridesetogodišnjeg trenda većine liberalnih demokracija koji ukazuje na sve veću društvenu socioekonomsku nejednakost te s obzirom na teškoću bavljenja pitanjima o potencijalno velikim gubicima radnih mjesta uzrokovanih automatizacijom rada ili o dohodovnim razlikama do kojih će dovesti tehnološki napredak, prešutno podupiru društvenu većinu u stanju njihove narcisoidne psihološke regresije (Fukuyama, 2020).

Iako se liberalizam deklarativno predstavlja kao vrijednosno neutralan okvir unutar kojeg se odvija razumska tržišna suradnja pojedinaca od kojih se ne očekuje dijeljenje istih uvjerenja i vrijednosnih sustava, ideološki je koncept dobrog života jasan. Liberalno društvo visoko vrednuje negativan koncept slobode, pojedinčevu autonomiju i formalnu jednakost, a one orijentire koji se ne uklapaju u takav

normativni okvir obezvređuje (Brink, 2000; Kovačević, 2015). Identiteti vezani uz kršćanski tradicionalitet, religioznost, vjerovanje u obiteljske vrijednosti ili život u rualnim područjima, svjetonazorski su jasno omalovaženi (Fukuyama, 2020).

Poimanje čovjeka kao egoističnog stvorenja koje, vođeno sebičnošću, manipulativno surađuje, pohlepno težeći ostvarenju vlastitih ciljeva s interesom postizanja osobne sreće, prilično je dvojbeno. Smatranje kako će šire društveno prihvaćenu, ekonomski uspješnu jedinku površnih bliskih suodnosa, konzumiranje potrošačkih dobara dovesti do sretnosti, suviše je krnje. Navedeno potvrđuje izvještaj o najprodavanijim knjigama u SAD-u – krajem 20. stoljeća uočen je gotovo stopostotni rast prodaje knjiga o samopomoći (Saleci, 2012). Podaci američkog Nacionalnog centra za zdravstvenu statistiku ukazuju kako je uporaba antidepresiva u SAD-u između 2005. i 2008. godine porasla za gotovo 400 posto (Alexander, Dissing Sandahl, 2018).

Suvremeni pojedinac sreću često poistovjećuje sa shvaćanjem zadovoljstva – biti sretan za njega znači zabavljati se, lijepo se provoditi, neograničeno trošiti, biti lijen. Za njega je sreća odsustvo brige (Fromm, 1980). Ipak, svoj rasonodan život, iako ugodan, često doživljava kao mučan (Harari, 2015). Nesretnost njegovog života proizlazi iz zanemarivanja sreće kao mogućnosti sagledavanja vlastitog života kao smislenog i vrijednog življenja.

Kao i odusutnost brige, poimanje sreće kao odvojenosti od žalosti, jednako je nepotpuno. Na prirodu ljudske egzistencije, pojedinac nužno reagira tugom. Nju može izbjeći jedino smanjenjem osjetljivosti, razumijevanja i ljubavi, odvrćanjem pažnje i osjećaja od drugih, pa i sebe samog. Umjesto tuge i brige, sreći je oprečna depresivnost – otupljenost psihološki opustošenog, emocionalno paraliziranog pojedinca (Fromm, 1980). Stoga zabrinjava istraživački potvrđeno zamjetno smanjenje empatije među mladima u američkoj populaciji (Alexander, Dissing Sandahl, 2018).

S namjerom poticanja sreće zajednici upućenog individualca, ovaj se rad bavi značajkama čovjekove autonomnosti i kolektivnosti. Razmatraju se socijalni faktori koji dominantno utječu na specifično psihološko konfiguriranje jedinke. Promatra se odgojna poruka kojom se vrtičko dijete upućuje na značaj pojedinca u zajednici. S tim ciljem, analizira se poruka nagrađivane i međunarodno poznate slikovnice, Pfisterove *Ribe duginih boja*.

DRUGI KAO POJEDINČEV *SPIRITUS MOVENS*

Suvremeno zagovaranje predodžbe čovjeka kao neovisno-samokonstruktivne jedinice, parcijalno pristupa njegovoj naravi. Težeći slobodnoj autonomnosti, čovjek je, kao drugima usmjereno biće, istovremeno socijalno određen. Pojedinčeva samospoznaja vezana je uz značajke njegovih socijalnih kontakata s okolinom (Fellows, 2008).

Najdublji osjećaj o tome tko je zapravo povezan je s razinom čovjekove međusobne bliskosti sa značajnim drugima (Marčinko, Rudan, 2017). Svojom kolektivnošću, on održava kohezivnost vlastite ličnosti (Pernar, Frančičković, 2008).

Potreba za socijalnom vezanošću, elementarnija je čak i od pojedinčeve potrebe za hranom i drugim temeljnim potrebama (Marčinko, Rudan, 2017). Ukoliko mu se uskrati kontakt s drugima, ako se zakine za smislenu sudioničnost u zajednici, on se pretvara u ništavilo. Boravak u samici, u razdoblju dužem od šest mjeseci, neizbježno rezultira fizički uočljivim oblicima oštećenja zatvorenikova mozga. Ljudsko stvorenje društveno je do mjere da, ako mu se uskrati međuljudska kontaktnost, fizički propada (Graeber, 2020).

Živeći u društvu određenih karakteristika, pojedinac stječe specifične značajke vlastitog karaktera. Obilježja zajednice kanaliziraju se u karakterne crte jedinice (Fromm, 1980). Tako primjerice, u društvima Indije, Egipta i svijeta relativno nezahvaćenog industrijalizacijom, pojedinac dominantno uređuje svoj život tradicijskom adaptacijom. U takvom tipu nepromjenjivog društvenog poretka, jedinica se formira u skladu s pripadnošću određenoj kasti, grupi ili klanu. U periodu koji se javlja s renesansom i reformacijom razvija se zajednica obilježena snažnom društvenom akumulacijom kapitala, a s njom i specifičan iznutra usmjeren karakter subjekta - discipliniran i marljiv pojedinac, konforman i strog, no visoko individualiziran, emocionalno suzdržan i vođen jasnim ciljevima, kontrolor vlastitog života i nadziratelj svoje egzistencije, orijentiran na samousavršavanje i sebezmatranje kroz sklop određenih vrijednosti (Riesman, Glazer, 2007). On je predan značajkama protestantskog učenja - smatranju kako je čovjek pozvan trudbenim radom unaprijediti zajednicu. Skromnost, štedljivost i društvena odgovornost vodeća su načela svake dostojanstvene jedinice kojoj novac, umjesto objekta uživanja i potrošačkih strasti, predstavlja sredstvo akumulacije kapitala i investicija (Šarić, Kovačec, 2016). Razvojem tehničkih mogućnosti koje omogućuju lakše postizanje materijalnog obilja, mijenja se narav zajednice, posljedično i karakter njoj svojstvenog subjekta - nastaje drugima usmjerena ličnost. Kako je ljudski rad zamijenjen tehničkim dosezima, u društvu

masovne materijalne proizvodnje više se ne zagovara subjektova predanost radu (Riesman, Glazer, 2007). Naprotiv, u takvim okolnostima zamjećuje se učestalo bavljenje besmislenim poslovima (Graeber, 2020). Drugima usmjerena jedinka nije suzdržano štedljiva. Ona je poticana na relaksirano razbibriznu potrošnju proizvoda čiji joj marketinški slogani poručuju kako ih upravo ona zaslužuje. *Just do it* reklamna parola ohrabruje u sadašnjosti zarobljenog pojedinca na prepuštanje potrošačkom nagonu. S obzirom na to da se tržištu ne nameće radom, on nastoji uspješno formirati vlastitu ličnost. S tim ciljem uvježbava ponašanja usmjerena na želje i djela drugih. Ne oslanjajući se na vlastite snage, manipulativno se usmjerava drugome (Vitz, 2011). U potrazi je za društvenim odobravanjem (Riesman, Glazer, 2007). Njegova težnja za toplinom i umirivanjem na razini su neurotične potrebe. Vrijednosti su mu potkupljive, a narav sekularna (Lasch, 1986).

Društvo drugima usmjerenih ličnosti obilježeno je tipičnim značajkama djetetova odgoja vezanog uz specifičan pristup psihološkim osobitostima njegova razvoja.

Psihološki razmatrano, prvi mjeseci života djeteta obilježeni su simbiotičkom stopljenošću s majkom (Pernar, Frančišković, 2008). Tek rođeno dijete raspolaže sistemom biološki zadanih ponašanja koji potiču skrbnikove snažne osjećaje povezanosti i brižnosti prema djetetu (Holmes, 1993). Kako mu majka ispunjava sve potrebe, koju doživljava kao sastavni dio sebe samog, simbiotičko jedinstvo omogućuje djetetu doživljaj vlastite svemoćnosti. Stvaranje čvrste fuzije s majkom osigurava mu njenu pouzdanu unutrašnju predodžbu, što je preduvjet kasnijeg uspješnog psihološkog razdvajanja.

Majčina razdragana reakcija na dijete, u određenoj fazi razvoja, podržava njegov doživljaj vlastitog tjelesno-duhovnog jedinstva koje posjeduje kohezivnost u prostoru i kontinuitet u vremenu (Kohut, 1990). Da bi shvatilo tko je, u najranijem djetinjstvu potrebno mu je roditeljevo lice kao zrcalo vlastite osobe. U roditeljevom pogledu, dijete traži usredotočenost na ono što ono jest (Ehrensaft, 2002). Ukoliko umjesto odražavanja djetetovih, roditelj nameće vlastite osjećaje, potrebe i preokupacije, ono ne doživljava vlastito postojanje. Ako gledajući majčino lice, umjesto sebe, dijete uoči samo drugu osobu, osjeća da ne postoji. Postajući neautentično, ono se prilagođava roditeljevim raspoloženjima i potrebama, dok se njegove izvorne emocije preobražavaju u reakciju na izvanjske pritiske (Ehrensaft, 2002).

Neempatijsko promatranje i procjenjivanje nedobronamjerne i emocionalno hladne, kritične okoline, potiču djetetovu sebe-mržnju. Ona je često manifestirana njegovim zaokupljujućim doživljajem prekomjernog srama, bijesa i zavisti (Tangney, Dearing, 2003).

Neprestano ogledano dijete, također je, iskrivljeno zrcaljeno. Pretjeran angažman, emocionalno je zagušujući za dijete (Ehrensaft, 2002).

Psihološkim sazrijevanjem djeteta, ono, zahvaljujući optimalno frustrirajućem roditelju, počinje shvaćati gdje ono prestaje, a gdje počinju drugi, te se usmjerava prema roditelju kao zasebnom drugom s vlastitim jastvom. Iz matrice jedinstva s majkom, postepeno kristalizira svoje odvojeno psihološko sebstvo (Kohut, 1990). Postati svjestan sebe podrazumijeva napuštanje rano-djetinjeg, regresivnog doživljaja rajskog stanja nediferenciranosti i fantazije svemoći (Marčinko, Rudan, 2017). Ukoliko pojedinci ostaju fiksirani na arhaične grandiozne konfiguracije sebstva i na arhaične precijenjene objekte, njihova ličnost postaje nezdravo psihološki osiromašena. Nadvladavanje doživljaja svemoćne narcisoidnosti, izlazak iz skriviljene stvarnosti u kojoj se neprestano očekuje vlastiti odraz praćen oduševljenim divljenjem svijeta, stvaranje koncepta vlastitog identiteta, prirodne su, razvojne zadaće rane dobi. Suvremenom djetetu razrješenje tog zadatka prilično je otežano.

Vođeni maksimumom kako je kvalitetno provedeno vrijeme kompenzacija za odsustvo dnevnog perioda predviđenog za bavljenje djetetom, suvremeni, prezaposleni i krivnjom obuzeti roditelji nastoje da svaki trenutak djetetovog života u njihovoj prisutnosti bude ispunjen produktivnim aktivnostima i dobrim raspoloženjem (Ehrensaft, 2002).

Izbjegavanje djetetovog negodovanja do kojeg neizbježno dovodi strukturiranje njegovog ponašanja potrebnim ograničenjima, određuje roditeljsku sklonost permisivnom odgoju. Odgojna popustljivost roditelja određena je i njihovom vrijednosnom neopredijeljnošću. Uzevši u obzir značajke društvenog konteksta, oni procjenjuju kako žiroskopsko usmjeravanje djeteta nije dovoljno elastično za brzo prilagođavanje ličnosti onome što će nepredvidiva budućnost zahtijevati od nje. Stoga je vrijednosno upućivanje djeteta obilježeno nedosljednošću i nesigurnošću. Neodređenost omeđivanja djetetovih ambicija idealima, slabi njegovu sposobnost izlaza iz samoslike vlastitog sveznadarstva i svemoći, praćene očekivanjem svijeta koji ga dočekuje sa zadivljenim odobravanjem. Zadržavanje u spomenutoj regresiji, praćeno je djetetovim sramom, ljutnjom i razornim bijesom (Kohut, 1990).

U nemogućnosti da ponudi jasnu (vrijednosnu) predodžbu sebe i društva, roditelj se usmjerava djetetovom uspjehu (Riesman, Glazer, 2007). Umjesto igrom, suvremeno dijete poticano je na bavljenje produktivnim aktivnostima obilježenih postignućem (Ehrensaft, 2002). Vođeni strahom kako će djeca, ukoliko ne iskoriste kritična razdoblja učenja, biti uskraćena za kasniji akademski uspjeh, roditelji zahtijevaju stjecanje njihovih mjerljivih znanja od najranije dobi (Bašić, 2012).

Usporedno s forsiranjem dostignuća, roditelj je uvjeren kako je njihov značaj potrebno i preuveličavati. Procjenjuju kako bez samopouzdanja i zadovoljstva sobom nema osobnog napretka (Ehrensaft, 2002). No njihovo neiskreno laskanje, umjesto samopouzdanosti, učestalo rezultira pretjeranom ovisnošću, pasivnošću i slabošću djeteta (Vitz, 2011). Srodni principi odgojnog djelovanja, zamjetni su i u institucionalom kontekstu.

U dječjem vrtiću, kao treći odgojitelji djeteta, afirmiraju se materijali. Objašnjava se kako upravo oni potiču djetetovo postavljanje, provjeravanje, revidiranje vlastitih pretpostavki i osobnih zamisli o određenim problemima. Materijali vrtićkog prostora, tumači se, olakšavaju komuniciranje o idejama i spoznajama. Oni, kao i cjelokupna prostorna organizacija, trebaju biti relevantni za djetetova životna iskustva, osmišljeni tako da uvažavaju njegova iskustva i stil života, prate njegove interese i prirodu razvoja (Sindik, 2008). Umjesto kao odgojno sredstvo, materijalni poticaji predstavljeni su kao pedagoški cilj. Njihovim promoviranjem kao trećih odgojitelja, upućuje na vrijednosnu ispražnjenost pedagoškog procesa. Progovara se o potrebi afirmacije odgoja i obrazovanja za vrijednosti (Rakić, Vukušić, 2010), pri čemu je sasvim nejasno kako bi odgoj uopće mogao biti shvaćen kao vrijednosno neutralan ili bezvrijednosni koncept.

Učitelji materijalno-visoko produktivnog, tehnološki naprednog društva, sugeriraju kako marljivost nije dominantno važna. Prihvatanjem društvene parole 'Osjećaj se dobro', nastoje da djeca radosno sudjeluju u grupnom radu s vršnjacima, budu sretna svojim domaćim zadaćama i da obvezama neopterećeno pristupe s veseljem (Vitz, 2011).

Sadržajno razmatrano, obrazovanjem je dijete dominantno upućeno na znanja STEM područja. Od najranije dobi ono treba usvajati temeljne vještine i znanja iz prirodoslovlja, tehnologije, inženjerstva i matematike, s obzirom da su ona presudna za uspjeh u tehnološki ovisnom društvu (MZOS, 2014). Davanjem prioriteta STEM području u odnosu na ono post-STEM karaktera, jedinka se usmjerava upotrebljivoj istini, oslobađajući se pritom od suvišnog, beskorisnog promišljanja stvarnosti koja se može razmatrati jedino usporedno s nekim predhodnim stanjem (Nikodem, 2004).

U obrazovanju pojedinca zarobljenog u sadašnjosti, humanističke znanosti očekivano su značajem drugorazredne. U predmodernom razdoblju shvaćanja slobode kao umijeća koje se stječe odgojem koji pojedinca usmjerava na korištenje viših sposobnosti razuma i duha, one su predstavljale neophodan model obrazovanja slobodnih ljudi. Njima se jedinki prenosila poruka kako ljudska bića trebaju učiti biti slobodna, razriješena iracionalne tiranije nezasićnih želja

(Deneen, 2020). Takav je predložak razumijevanja djetetu, budućem nagonsko-samoudovoljavajućem potrošaču, suvišan.

Obiteljsko-institucionalni odgojni doprinosi suvremenog društva udaljuju dijete od doticaja sa stvarnošću. Ono ne posjeduju objektivno znanje o svojoj snazi i slabostima. Međunarodno istraživanje učeničke prosudbe vlastitog znanja matematike pokazuje kako, unatoč slabijim rezultatima, učenici zapadnih kultura svoje znanje rangiraju mnogo više od uspješnije djece istočnih kultura (Vitz, 2011).

Opsesivna zaokupljenost samopromocijom i potragom za društvenom validacijom vlastite vrijednosti, evidentna je u sadržajima društvenih mreža. Pojedince, osobito one mlađe dobi, izvanjski se događaji tiču samo u onoj mjeri u kojoj odražavaju njihovu vlastitu sliku (Brakus, 2017).

Okrenutost sebi u natjecateljskoj kulturi, zarobljenost u viziji vlastite grandioznosti uz nesposobnost da se svijetu realno pristupi, odmicanje od pojedinačnog autoriteta uz istodoban snažan konformizam, odvraća pojedince od zadovoljstva vlastitim životom. Značajke njihove osobnosti i društvenog okruženja upućuju na potrebu oprečnog poticaja, usmjerenog na iskazivanje empatije svojstvene socijalno zainteresiranom subjektu, sposobnom da s povjerenjem i solidarnošću angažirano pristupi zajednici zahtijevajući od nje priznavanje jedinki kao društveno nestopljenih, već samosvojnih i jedinstveno značajnih individua.

RIBICA SREBRICA KAO E PLERIBUS UNUM

Pojedinac je, kako je predhodno naznačeno, socijalno strukturirano stvorenje. Bez shvaćanja društvenog konteksta, on ne može biti shvaćen. On je biće kojeg zajednica stvara i stvorenje čija je zajednica njegov vlastiti idejni konstrukt.

Neovisno u kojem vremenu živio, čovjek uvijek iznova rješava isto pitanje – kako predvladati odvojenost, kako nadići svoj vlastiti individualni život i postići sklad (Fromm, 1986). Odvojenost od drugih i svijeta u njemu izaziva tjeskobu. Najdublja čovjekova potreba je predvladati svoju odvojenost, napustiti zatvor svoje osamljenosti.

Unatoč nepodnošenju izolirane izdvojenosti, zreo pojedinac ne teži simbiotskom sjedinjenju s drugima i svijetom. On, ukoliko je prožet ljubavlju prema sebi i drugome, želi ujedinjenje pod uvjetom očuvanja vlastitog integriteta i individualnosti. Odgovoriti s ljubavlju na ljudsku situaciju, omogućuje pojedincu nadvladavanje osjećaja osamljenosti i odvojenosti, dozvoljavajući mu da istovremeno ostane svoj (Fromm, 1986).

Nesavršenost čovjekove egzistencije, potiče ga na okolišnu promjenu. On uvijek teži drugačijem, boljem životu. Ponekad mu je u zadovoljenju njegove težnje

dovoljno tek minimalno utjecati na neposrednu ili posrednu okolinu, a ponekad ona zahtijeva rušenje cjelokupnog ekonomskog ili političkog sustava. Neovisno o radikalnosti promjena i uspješnosti rezultata, njezinim ostvarenjem ljudska težnja za boljim ne kopni, već stječe nove konture (Maskalan, 2018).

Kontinuirana povijesna borba za društveni poredak koja omogućuje individualnu egzistenciju u duhu bratstva, upućuje kako ljudi, suprotno suvremenom shvaćanju, posjeduju zajedničku narav, nešto postojano što u čovjeku vrijedi sačuvati. Rob svojom pobunom ustaje za sve egzistencije istodobno kada reagira na poredak koji u njemu negira ono što nije samo njegovo, već je opće mjesto, gdje svi ljudi, pa i onaj koji ga vrijeđa i tlači, pronalaze zajedništvo. Pobuna izvlači podčinjenikov individuum iz samoće - ja se bunim, mi dakle jesmo (Camus, 1976).

Simboličko-ilustrativan način kojim se dijete vrtičke dobi upućuje na odgovor tko je pojedinac i što je zajednica, te kako istodobno biti individualiziran i kolektiviziran, predočen je u međunarodno priznatoj slikovnici Marcusa Pfistera, *Riba duginih boja*.

Pfister svojom pričom nastoji uputiti na značaj plemenito nesebičnih, velikodušno dobrih i radosno društveno prihvaćenih jedinki. Idejni konstrukt priče obilježen je specifičnim sadržajem.

Riba duginih boja ohola je i tašta. Unatoč moljenju male Plave ribe, ne želi s njom podijeliti ni jednu od svojih brojnih, srebrnih ljusaka. Nezadovoljna i neugodno iznenađena, mala Plava riba dijeli svoj doživljaj ostalim ribicama, pa se od tada više nijedna nije željela družiti s umišljenom Srebricom. Čim bi se pojavila u njihovoj blizini, odmah bi se udaljile, ostavile bi je samu.

Doživljaj Plave ribe kolektivno je univeraliziran - ostale ribice njezino iskustvo nepropitano prihvaćaju, neproblematizirajući njezine stavove. Jato riba predstavlja skup zasebno neosvještenih jedinki. One su predstavljene kao jedinstven organizam neodijeljenih svijesti.

Biti riba konformističkog jata jedan je od mogućih odgovora na problem izdvojenosti pojedinčeve egzistencije. Konformističko sjedinjavanje sa svijetom podrazumijeva iščeznuće individualnog ja koje teži pripadati gomili. Ako je pojedina riba poput svih ostalih, ako nema osjećaja ili misli koje su drugačije od njihovih, ako uskladi osjećaje i ideje s uzorom grupe, spašena je od zastrašujućeg osjećaja samoće (Fromm, 1986).

Iz grupe izostavljena, Srebrica nesretno se žali 'Pa ja sam ipak lijepa! Zašto me nitko ne voli?' Srebrica je tužno usamljena i sramno izdvojena. Ne razumije vrijednosno-životni koncept jata jer blisko ne poznaje ni jednu ribu. Spoznajno onemogućena da objektivno sagleda svoju stvarnost, ona očekuje divljenje svijeta.

Zarobljena u vlastitoj narcisoidnosti, Srebrica se upućuje idealizirano-znalačkom stvorenju, mudroj Hobotnici. Ona očekuje njezinu pomoć u nadvladavanju regresivnosti vlastitog stanja. Traži sugestiju kako vrijednosno oblikovati svoje sirove ambicije, želi razumijeti kako biti zasebno istaknuta, a socijalno prihvaćena.

Osmokraka hobotnica upućuje Srebrici savjet: Pokloni svakoj ribi po jednu svoju ljusku. Tada više nećeš biti najljepša riba u oceanu, ali bit ćeš opet sretna. Hobotnica strukturira Ribičino ponašanje usmjeravajući je prema vrijednosnom konceptu njezina konformističkog jata - preduvjet njihovog zajedništva - jednakost je shvaćena kao istost. Ukoliko Ribica svakoj da po jednu ljusku, dok i njoj ne preostane samo posljednja; ukoliko se nerazlikovno stope u istovjetnoj gomili, one će biti simbiotski slijepljene sretne zajedno.

Mudra Hobotnica ne prepoznaje značaj Srebričine zasebne ljepote i istodobne želje za socijalnom pripadnošću. Kako bi je mogla uputiti prema zajednici, ona bi je ponajprije trebala priznati kao zasebnu jedinku. U stvaranju objektivne slike o sebi samoj, Srebrica bi svoju grandioznost najprije trebala ogledati upravo u Hobotničinom oku. Samo-neprepoznavanjem u oku značajnog drugog, doživljena odbijena ljubav reflektira se u Srebričin samoprezir.

Osvještenija i psihološki zrelija Srebrica bila bi sposobna pobuniti se autoritetu Hobotnice. Tada bi se ona svojom borbom založila za svaku jedinku jata. Kada bi, umjesto pokunjenog dijeljenja, ona izabrala ostati Ribica srebrnih ljuski u kojima svaka ostala ribica ogleda svoju jedinstvenu, prepoznatu ljepotu, ona bi se uzdigla iznad svog individuuma i afirmirala značaj svake od njih. Njezino bi zalaganje omogućilo da ribe, umjesto stopljene konformističkim strahom, postanu vezane bratskom ljubavlju.

No, Pfister izabire da Ribičino odbacivanje ljuske, odricanje od vlastite autentične ljepote, odbacivanje neprosvijećenosti bude put do prihvaćene sreće. Ovisne od odobravanja drugih, vođene konformističkim odobrovoljavanjem skupine, u nedostatku svijesti o svojem pojedinačnom 'ja', one radosno prebivaju u nedostatku vlastite ličnosti.

Jato riba postalo je sretno zbog dobivene ljuske, a Srebrica zbog izgubljene ljepote. Srebrica se odrekla svoje istaknutosti kako bi ribice dobile dijelić posebnosti koje nisu uspjele pronaći u sebi samima. Umjesto kao sretan, ovakav bi se kraj priče opravdano mogao doživjeti kao otužan i veoma porazan.

ZAKLJUČAK

Povijest se zbiva pravocrtno, obilježena je kontinuiranim napretkom. Linearno poimanje povijesti, nasuprot cikličkog, antici svojstvenog shvaćanja, afirmira se tijekom i nakon prosvjetiteljstva. Oslobođen od autoriteta Boga i kralja, čovjek se potvrđuje kao vlasnik budućnosti koja postaje odraz njegovih zamisli i volje. Uvjeren u snagu svojih misli, suvremeni se pojedinac ipak može zapitati kako je i koji čovjek povijesno zapravo napredovao. I nekada je, kao i danas, za ostvarenje progresa jednih jedinki bila potrebna eksploatacija drugih. Zemlje Trećeg svijeta danas nisu subjekt povijesnog napretka, a s obzirom na suvremenu društvenu nejednakost, ne može se utvrditi niti da on vrijedi u državama Prvog svijeta za svakoga jednako (Maskalan, 2018). Tijekom posljednja dva desetljeća 20. stoljeća broj onih koji žive s manje od dva dolara na dan povećao se za gotovo stotinu milijuna. Trećina djece u današnjoj Britaniji žive ispod granice siromaštva (Eagleton, 2011).

Pojedinci tvrde da su velike nejednakosti činjenica sustava, te da su one, iako okrutne, još uvijek bolje od svake alternative (Eagleton, 2011). Iako liberalna ideologija upućuje kako je doprinijela padu aristokratske vladavine, danas se ne suprotstavlja strukturama nepravde do kojih sama dovodi (Deneen, 2020).

Tvrđi se i kako se čovjekov napredak očituje u razvoju znanosti koja osigurava unapređenje ekonomskih mogućnosti. Ipak, upitno je je li ekonomsko unapređenje koje omogućuje raspon proizvodnje i potrošnje materijala osiguravatelj dobrog života, osobito ukoliko ne uključuje nematerijalna dobra koja podrazumijevaju društvene odnose i procese (Maskalan, 2018). Primjećuje se potrebnost shvaćanja suvremenog znanstvenika, umjesto kao *homo economicusa* usmjerenog financijskom profitu, kao *homo academicusa* zainteresiranog za koncept općeg dobra zajednice (Peračković, 2016). Uzimajući u obzir ključnu ulogu znanosti u, primjerice, nacističkom pokretu, napredak čovjeka kao dominantno racionalno-znanstveno, a vrijednosno nepismenog bića, opravdano je upitan (Maskalan, 2018).

Suvremen pojedinac naprednog društva predstavljen je kao samoizumljivano stvorenje. Njegovo samopoimanje nije ukorijenjeno u odnosu s drugima, neusidreno je u obitelji, užoj zajednici ili vjeri. Njegova obitelj reducirana je na jezgrovnu ili subjezgrovnu zajednicu. S obzirom na to da postoji nedostatnih sposobnosti za dugoročno održavanje interpersonalnih odnosa, egzistira izolirano (Vitz, 2011). Prihvatanjem filozofije koja jača pojedinčevu samodostatnost, pojedinac postaje spreman odbaciti drugoga ukoliko smatra da je smetnja njegovom samoostvarenju. Jedinka lako napušta druge, tjeskobno prihvaćajući da u svakom trenu može i sama biti napuštena (Saleci, 2012).

Takav koncept čovjeka, odražen je i u njegovom odgoju. Napominje se kako je suvremenom djetetu potreban odgoj za zrelost koji je suprotan svemu što teži tome da se ljude drži na uzici, koji je oprečan podčinjavanju djeteta onom što se smatra dobrim, koji kontrira čuvanju djeteta od onoga što se smatra lošim - to je odgoj za uspjeh i prosudbu, za samodisciplinu i samokritiku, dragovoljnu trijeznost i korištenje vlastitim sposobnostima (Hentig, 2006, prema Slunjski, 2012).

Suvremeno dijete, otuđeno od autoriteta, odvojeno je i od objektivne stvarnosti - izvanjski prividno slobodno, u svojoj je unutrašnjosti psihološki zarobljeno nemogućnošću vlastite razumske kontrole. Mogućnost slobode neodgojene ljudske jedinice je neostvariva.

Roditelj suvremenog djeteta je nesiguran i razdražljiv. Neautentičan, društveno konforman, često se obraća časopisima, knjigama, savjetnicima kako bi znao pristupiti svome djetetu. Suvremeno dijete baštini roditeljsku zabrinutost kao njihov osnovni emocionalni ton (Riesman, Glazer, 2007). Iako na sve načine pokušava djetetu prenijeti osjećaj da su voljena i željena, roditelj je često udaljen, vođen idejom da ima malo što prenijeti budućem naraštaju (Lasch, 1986).

Odgovoriti na problem ljudske egzistencije - kako nadići izdvojenost i pristupiti svijetu, suvremenom je subjektu iznimno kompleksno. Rješenje zahtijeva usmjerenost na ljubav koja u samodostatnosti poticanom stvaranju, očekivano nedostaje. Ljubav prema sebi, čovjeku i svijetu kao zreo odgovor na zahtjev ljudskog stanja, moguć je ukoliko je pojedinac potaknut na zdravo psihološko formiranje u zdravo konstituiranoj ljudskoj zajednici.

Koncept zajednice i princip pojedinca djetetu se neposredno predstavljaju, između ostalog, njima namijenjenim medijem, slikovnicom. Marcus Pfister nagrađivani je autor, a njegova je slikovnica *Riba duginih boja* međunarodno istaknuta.

Pfister predstavlja ribu koja, u svojoj suštini, ne zna što dati svijetu. Njezino neznanje proizlazi iz nemogućnosti da voli sebe i druge. Ribice ne znaju kako tražiti. Njihovo neznanje proizlazi iz istog. U zajedničkoj nenadiđenoj situaciji, Pfister predlaže kako se one, umjesto u ljubavi zasebnih, trebaju stopiti u nediferenciranu jedinstvenost. Iako nezrelo rješavaju nepodnošljivo stanje svoje samoće, autor posreduje ideju kako takvo obeshrabrujuće stanje, trebamo prihvatiti kao sretno. No upravo odbacivanjem Pfisterove interpretacije kao prihvatljive, potrebno je potaknuti dijete na težnju za boljom stvarnošću u kojoj će ono, pobunjeno, sretno tražiti afirmaciju ljudskom dostojanstvu svojstvenih vrijednosti.

LITERATURA

1. Alexander, J. J., Dissing Sandahl, I. (2018). Danski odgoj djece – što najsretniji ljudi na svijetu znaju o odgoju samopouzdanje i sposobne djece. Zagreb: Egmont.
2. Bašić, S. (2012). Kriza djetinjstva. Dijete, vrtić, obitelj: časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, 18(67), 10-12.
3. Brakus, A. (2017). Narcis u zagrljaju medija. In medias res: časopis filozofije medija, 6(11), 1715-1724.
4. Camus, A. (1976). Pobjunjeni čovjek. Zagreb: Zora.
5. Dawkins, R. (2007). Sebični gen. Zagreb: Izvori.
6. Deneen, P. J. (2020). Zašto liberalizam nije uspio. Split: Verbum.
7. Eagleton, T. (2011). Zašto je Marks bio u pravu. Zagreb: Naklada ljevak.
8. Ehrensaft, D. (2002). Razmaženo dijete: kako dobronamjerni roditelji daju djeci previše – ali ne ono što im treba. Zagreb: Mozaik knjiga.
9. Fromm, E. (1980). Zdravo društvo. Beograd: Rad.
10. Fromm, E. (1986). Umjeće ljubavi. Zagreb: Naprijed.
11. Fukuyama, F. (2020). Identitet: zahtjev za dostojanstvom i politike zamjeranja. Zagreb: TIM press.
12. Graeber, D. (2020). Besmisleni poslovi. Zagreb: Jesenski Turk.
13. Harari, Y. N. (2015). Sapiens: kratka povijest čovječanstva. Zagreb: Fokus komunikacije.
14. Holmes, J. (1993). John Bowlby and Attachment Theory. London: Routledge.
15. Kohut, H. (1990). Analiza sebstva. Zagreb: Naprijed.
16. Kovačević, B. (2015). Teškoće suvremenog liberalizma. Međunarodne studije, 15(3), 45-81.
17. Lasch, C. (1986). Narcistička kultura: američki život u doba smanjenih očekivanja. Zagreb: Naprijed.
18. Marčinko, D., Rudan, V. (2017). Nelagoda u kulturi 21 stoljeća: psihodinamska rasprava. Zagreb: Zaklada Čujem, vjerujem, vidim.
19. Masklalan, A. (2018). Tko, što, kako? Ideja napretka i društvena promjena. Filozofska istraživanja, 38(4), 853-862.
20. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. (2014). Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije. MZOS.
21. Mises, L. (2010). Antikapitalistički mentalitet. Zagreb: Zagrebačka škola ekonomije i managementa.
22. Nikodem, K. (2004). "Unutrašnji" totalitarizam umjesto demokracije. Jesmo li osuđeni na distopiju?. *Filozofska istraživanja* 32(3-4), 453-469.
23. Peračković, K. (2016). Društvena uloga znanstvenika danas: znanstvenik kao homo economicus i homo sociologicus versus homo academicus universalis. *Filozofska istraživanja*, 36(3), 581-593.
24. Pernar, M., Frančišković, T. (2008). Psihološki razvoj čovjeka. Rijeka: Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci.

25. Perović, D. (2017). Izlazak iz samoskrivljene nezrelosti: Kant i Levinas. *Filozofska istraživanja*, 37(4), 813-832.
26. Rakić, V., Vukušić, S. (2010). Odgoj i obrazovanje za vrijednosti. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 19(4-5), 771-795.
27. Rand, A. (2015). *Vrlina sebičnosti*. Beograd: Albion Books.
28. Riesman, D., Glazer, N. (2007). *Usamljena gomila*. Novi Sad: Mediterran Publishing.
29. Saleci, R. (2012). *Tiranija izbora. Zaprešić: Fraktura*.
30. Sindik, J. (2008). Poticajno okruženje i osobni prostor djece u dječjem vrtiću. *Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu*, 1(5), 143-154.
31. Slunjski, E. (2012). *Tragovima dječjih stopa*. Zagreb: Profil International.
32. Šarić, M., Kovačec, P. (2016). Povezanost protestantizma i kapitalizma u Njemačkoj. *Zbornik Sveučilišta u Dubrovniku*, 3(3), 159-173.
33. Tangney, J. P., Dearing, R. L. (2003). *Shame and guilt*. New York: Guilford press.
34. Vitz, P. C. (2011). *Psihologija kao religija: kult samoobožavanja*. Split: Verbum.

REVIEW ON THE SILVER SCALE OR THE IDEA OF COMMUNITY IN THE INTERPRETATION OF MARCUS PFISTER

ABSTRACT

*The essay deals with human social nature, interpreted in their own way by various socio-political communities. The importance of interpersonal relationships in an individual's psychological development and character formation is pointed out. The liberal-capitalist interpretation of man and society is problematized. The paper advocates understanding the individual as a communal creature. However, despite supporting the notion of the subject as a being of collectivity, it points to the necessity of recognizing people as single, autonomous individuals. Although it emphasizes the inappropriateness of the approach which interprets man as a socially alienated, self-sufficient, self-centered creature, it emphasizes that they, although community-oriented, must never be denied or manipulatively abused. Supporting the individuality of a collectively oriented individual requires educational stimulus. Therefore, the paper will analyze an internationally significant picture book by Marcus Pfister, *The Rainbow Fish*.*

Keywords: individuality, collectivity, Marcus Pfister, *The Rainbow fish*.